

Ігор В. Кривов'язюк*

БАНКРУТСТВО ЯК ФОРМА ПОДОЛАННЯ СИСТЕМНОЇ КРИЗИ В ЕКОНОМІЦІ

У статті набуло подальшого розвитку дослідження банкрутства як наукової категорії. Узагальнено результати динамізації банкрутства підприємств у різних країнах світу та визначено місце в них України. Удосконалено науковий підхід до реалізації процедур банкрутства з метою подолання системної кризи в економіці. Визначено місце санації та реструктуризації в подоланні системної кризи під час реалізації процедур банкрутства. Розкрито роль державної політики в ліквідації системної кризи в економіці через процес банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, глобальна економіка, Україна, системна криза, державне регулювання, санація, реструктуризація.

Рис. 2. Літ. 18.

DOI 10.32752/1993-6788-2019-1-222-31-39

Игорь В. Кривовязюк

БАНКРОТСТВО КАК ФОРМА ПРЕОДОЛЕНИЯ СИСТЕМНОГО КРИЗИСА В ЭКОНОМИКЕ

В статье получило дальнейшее развитие исследование банкрутства как научной категории. Обобщены результаты динамизации банкрутства предприятий в разных странах мира и определено место в них Украины. Усовершенствован научный подход к реализации процедур банкрутства с целью преодоления системного кризиса в экономике. Определено место санации и реструктуризации в преодолении системного кризиса при реализации процедур банкрутства. Раскрыта роль государственной политики в ликвидации системного кризиса в экономике через процесс банкрутства.

Ключевые слова: банкрутство, глобальная экономика, Украина, системный кризис, государственное регулирование, санация, реструктуризація.

Igor V. Kryvovyazyuk

BANKRUPTCY AS A FORM OF OVERCOMING A SYSTEMIC CRISIS IN THE ECONOMY

The article further develops the study of bankruptcy as a scientific category. The results of dynamization of bankruptcy of enterprises in different countries of the world are generalized and the place of Ukraine in them is determined. The scientific approach to the implementation of the bankruptcy procedures in order to overcome the systemic crisis in the economy is improved. The place of reorganization and restructuring in overcoming the systemic crisis during the bankruptcy procedure is determined. The role of state policy in eliminating the systemic crisis in the economy through bankruptcy proceedings is revealed.

Keywords: bankruptcy, global economy, Ukraine, systemic crisis, state regulation, reorganization, restructuring.

Peer-reviewed, approved and placed: 11.12.2019.

Постановка проблеми. Сучасний стан економік багатьох країн світу важко назвати інакше, як кризовий. І це не лише результат скорочення темпів

¹ Lutsk National Technical University. Lutsk. Ukraine.

зростання світової економіки після падіння в період 2015-2016 рр., зростання видатків на ліквідацію техногенних і екологічних катастроф у всіх сферах навколишнього середовища, зростання кількості військових конфліктів і політико-економічних протистоянь, зростання конфліктів між профспілками та роботодавцями в багатьох країнах світу тощо. Ці події не тільки мають циклічний характер, але з часом загострюються, набуваючи ознак висхідного циклічного процесу у вигляді спіралі, створюючи перед суспільством все новіші й гостріші виклики глобального, регіонального та локального характеру. Тобто сучасний стан економіки вказує на те, що сукупність проблем, що виникли в результаті еволюції суспільства носять системний характер, пов'язані між собою складністю взаємозв'язків складних систем як по вертикалі, так і по горизонталі та потребують щодо їх вирішення застосування системного підходу. На локальному рівні, тобто на рівні взаємодії суб'єктів господарювання різних країн світу, розв'язати проблему системної кризи в економіці намагаються різними формами та методами, підходами і способами, однією з яких виступає банкрутство. Його запровадження на локальному рівні надає для підприємств, відносно яких банкрутство реалізується, можливість нового зростання, що уможливорює покращення стану економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Базисом дослідження стали наукові публікації вчених сучасності, які основну увагу зосередили на питаннях вибору моделі розвитку економіки України (І. Штулер [16]), пошуку шляхів виходу української економіки з кризи (П. Єщенко [4]), теоретичних аспектах вивченні банкрутства (Ю. Орловська та Н. Ількова [12]), вивченні важливості розвитку інституту банкрутства в Україні (Д. Арзянцева [2], О. Зайцев та Д. Нікітін [5], Я. Скрипка [14]), питаннях правового регулювання процедур банкрутства (Д. Куценко та Н. Бігвава [8], М. Ляковська [9], О. Суріна [15]), аналізі проблем і вивченні впливу банкрутства на економічні процеси (І. Єпіфанова [3], О. Кравченко [6], Є. Міщук [10]), особливостях аналізу ймовірності банкрутства в умовах кризи (Ю. Підлипний [13]), питаннях реформування системи банкрутства (І. Ніколаєв [11]).

Підкреслюючи вагомий внесок авторів у досліджуваній проблематиці, слід зауважити, що існуючі напрацювання не розкривають або розкривають частково вивчення банкрутства як форми подолання системної кризи в економіці. Відтак, практична значущість вирішення цього проблемного питання й визначає важливість поглиблення досліджень у даному напрямку.

Мета дослідження. Основною метою дослідження є поглиблення науково-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо визначення банкрутства в якості форми подолання системної кризи в економіці.

Основні результати дослідження. Виникнення різного роду криз і подальшого банкрутства на тлі їх розгортання стало невід'ємним етапом економічного розвитку країн світу. Це фактично означає, що поняття «банкрутство» ще й досі не втратило своєї актуальності, незважаючи на свою багатоміліардну історію.

Аналіз існуючих теоретичних підходів у визначенні сутності досліджуваного поняття [2; 3; 5-15] дозволяє розвинути характеристику банкрутства як наукової категорії (рис. 1).

Узагальнення характеристики банкрутства як багатозначної наукової категорії дозволяє її розглядати і як наслідок, і як причину. Тобто, з однієї сторони, одночасне банкрутство багатьох компаній в країні чи світі, наприклад, як результат непродуманої державної політики, може призвести до виникнення локальних, національних чи глобальних криз. З іншої сторони, значна кількість банкрутств може стати наслідком глибокої системної кризи, яка проявляється чи то в негативних фінансових результатах діяльності суб'єктів господарювання, чи то – в їхній неплатоспроможності [8, с. 165]. Та чи слід розглядати банкрутство лише як загрозу?

Рис. 1. Узагальнена характеристика банкрутства як наукової категорії, авторська розробка

Визначено, що в антикризовому управлінні будь-яка загроза для життєдіяльності підприємства, економіки країни чи світу розглядається як додаткова можливість. Проте, в контексті банкрутства це можливо за державної підтримки та дотримання інтересів усіх сторін процесу – боржника, зацікавлених сторін, держави.

Встановлено за даними Global Bankruptcy Report 2019, що в останні роки кількість банкрутств у світі зростає, про що повідомили порівняно більше країн світу (41,9% у 2018 р. порівняно з 34,8% у 2017 р.). До числа супутніх

факторів, які спричинили таку тенденцію, віднесено китайсько-американську торгівельну війну, зниження прибутковості діяльності корпорації, зростання ризиків несплати боргів, промисловий спад. Разом з тим, відмічено відносну стабільність фінансових умов, ринків праці та відсутність інфляційного тиску [18].

Узагальнення результатів динамізації банкрутства підприємств у різних країнах світу та України (рис. 2) виявило, що тенденції, характерні для передових економік країн світу та України відрізняються як за кількісними показниками, так і стабільністю змін показників, проте вони не визначають погіршення ситуації.

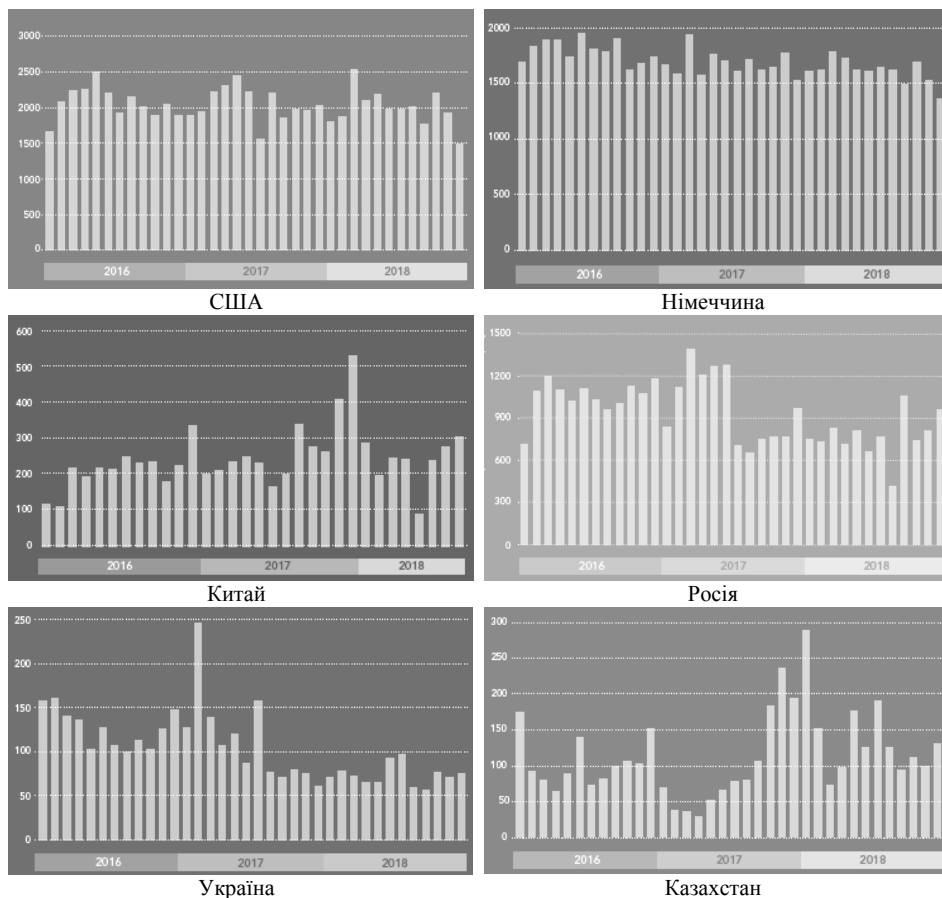

Рис. 2. Динаміка кількості збанкрутілих компаній в різних країнах світу, за даними *Global Bankruptcy Report 2019* [18]

Визначено, що в період 2016-2018 рр. варіація показників кількості збанкрутілих компаній в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, є різною: так, в США це складає 1500-2500 од., в Німеччині – 1450-1950 од., в Китаї – 95-520 од., Росії – 400-1400 од., в Україні – 55-245 од., Казахстані – 30-290 од. Варіація показників може бути відносним показником стабільності

економіки країни: так, економіка Німеччини є найбільш стабільною, а економіка Казахстану – найменш стабільною. Українська економіка також є відносно нестабільною за даним показником, а динаміка її економічних показників взагалі вказує на наявність кризової ситуації.

Порівняльний аналіз динаміки макроекономічних показників в період 2016-2018 рр. показав, що реальний ВВП України поступово відновив темпи зростання (у 2016 р. – 2,4%, у 2017 р. – 2,5%, у 2018 р. – 3,4%) після значного спаду в 2015 р. на 9,8%, натомість наявний дохід населення в період 2017-2018 рр. лишався без змін, також зафіксовано подальше скорочення обсягів зовнішньоторговельного обороту країни [17]. Незважаючи на те, що значних негативних тенденції в цей період не зафіксовано, вважається, що криза в Україні має системний характер і концентрує в собі не тільки свої власні, а й світові проблеми, які не просто виникли внаслідок невдалих дій суб'єктів, а є втіленням об'єктивних суперечностей, властивих історичній логіці соціально-економічного розвитку, а основними рисами такої кризи є криза розподілу благ між приватними власниками, глибокий економічний спад, структурна деформація економіки, антиекологічна її спрямованість, наявність корумпованої авторитарно-бюрократичної системи, поглиблення соціальної нерівності [4, с. 36, 40-43].

Як вірно стверджує І. Штулер, «суперечливість процесів економічного розвитку України та кризових явищ, які супроводжують становлення вітчизняної ринкової економіки, вказують на необхідність вдосконалення науково-методологічних та практичних проблем розвитку національної економіки», а «...наближенню до якісно нового стану в розвитку суспільства передує криза системи управління» [16, с. 81-82].

Відтак, банкрутство покликане стати якісно новою формою подолання системної кризи в економіці, що зумовлено наявним потенціалом впливу на економічні процеси (кількість компаній-банкрутів у країнах світу та Україні зокрема є значною, окрім того, існує значна кількість компаній-прихованих банкрутів), наявністю великою кількості професійних арбітражних керуючих і ефективних управлінців, необхідністю проведення реформування економічного середовища функціонування бізнес-одиниць тощо.

Встановлено, що одним із шляхів, який потребує перетворення банкрутства в якісно нову форму, виступає удосконалення наукового підходу до реалізації процедур банкрутства.

Існуючі наукові теорії та методологічні підходи до вирішення завдань банкрутства [3; 9; 11], вказують на доцільність розмежування процедур банкрутства для юридичних і фізичних осіб. Згідно прийнятого Кодексу України з процедур банкрутства таке розмежування закріплено законодавчо. Зокрема пропонується застосування наступних судових процедур: для юридичної особи – розпорядження майном боржника, санація боржника, ліквідація банкрута; для фізичної особи – реструктуризація боргів боржника, погашення боргів боржника [1]. Під час реалізації зазначених процедур банкрутства слід зважати, що їх можна порушити за незначного розміру прострочених зобов'язань перед кредитором: для фізичних осіб – 30 розмірів мінімальної заробітної плати (125190 грн), для юридичних осіб –

близько 37000 грн. На нашу думку, супутніми факторами, які слід враховувати під час реалізації процедур банкрутства фізичних осіб, є: майновий та фінансовий стан боржника та членів його родини, термін прострочення боргових зобов'язань, ведення підприємницької діяльності. Для юридичних осіб до числа таких супутніх факторів пропонуємо зараховувати: суспільну значимість напрямку економічної діяльності підприємства-боржника, термін прострочення боргових зобов'язань, наявність прострочених боргових зобов'язань в попередні періоди діяльності. Застосування системного підходу при врахуванні перелічених факторів прискорить подолання кризових явищ в економіці.

Особливе місце в подоланні системної кризи під час реалізації процесу банкрутства відіграють процедури санації та реструктуризації підприємств.

Визначено, що для розвинених країн світу та країн, що розвиваються, чи країн з ринковою економікою існують відмінності в подоланні системної кризи в економіці шляхом застосування банкрутства, й зокрема процедури санації. Це залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, особливостей побудови національної фінансової системи, ступеня залучення країни в інтеграційні процеси та участі в діяльності Світового банку. Мета санації полягає в забезпеченні покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів. Мета вважається досягнутою, якщо з допомогою відповідних фінансових джерел, здійснення організаційних і виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить з кризи і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність в довгостроковому періоді [7, с. 186, 193].

Реструктуризацією є особлива процедура банкрутства, метою якої є забезпечення створення таких суб'єктів господарювання, які будуть не лише ефективно функціонувати в ринковій економіці, але й будуть цілком конкурентоспроможними, виробляти відповідну продукцію. Досягнення такої мети повинне забезпечуватись системою наступних рекомендаційних заходів: зміна керівництва, приватизація майна підприємства (якщо його форма власності державна чи комунальна), тимчасове закриття суб'єкта господарювання, реорганізація, відокремлення визначених підрозділів, реалізація неліквідної частини основних засобів або здача їх в оренду, переорієнтація виробництва на випуск нової продукції (у т.ч. зміна профілю виробничої діяльності), розроблення заходів з підвищення якості продукції, що виготовляється, підвищення ефективності маркетингових заходів, оптимізація витрат виробництва, впровадження нових прогресивних форм і методів управління, реалізація об'єктів незавершеного будівництва, відстрочення та списання боргів, залучення кредитних ресурсів, пошук інвесторів.

Здійснення процедур санації та реструктуризації дозволить значною мірою скоротити витрати та підвищити ефективність діяльності суб'єктів господарювання.

Встановлено, що державна політика в ліквідації системної кризи в економіці через процес банкрутства, насамперед реалізується через створення

необхідної законодавчої бази. Основною функцією законодавства про банкрутство є сприяння реабілітації підприємств, які опинилися у фінансовій скруті, проте мають значні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому. Як свідчить світова практика, головна мета провадження справи про банкрутство – задоволення вимог кредитора до боржника, може бути досягнута і в результаті продажу майна банкрута, і на основі фінансового оздоровлення боржника.

Вивчення досвіду країн світу показало, що законодавче регулювання відносин між боржником і зацікавленими сторонами удосконалюється в напрямку покращення створення можливостей для санації боржника. Пріоритетність збереження бізнесу над його ліквідацією є важливим моментом в регулюванні процедур банкрутства французького законодавства. Покращення фінансового стану неплатоспроможних суб'єктів господарювання в Німеччині також пропонується реалізовувати шляхом санації. Схожі механізми використовуються під час процедури банкрутства й у Російській Федерації.

Державна підтримка неплатоспроможних підприємств, на які поширюється процедура банкрутства, насамперед, має бути спрямована на такі з них, що взмозі скористатися нею з максимальною корисністю (збільшать обсяги виробництва, прибуток, надходження до бюджету тощо). Така підтримка може надаватись як шляхом прямого бюджетного фінансування, так і непрямими формами, зокрема через надання державних гарантів, державне стратування кредитних позик, звільнення від податків, пільгове антимонопольне законодавство, регулювання механізму ціноутворення. Зокрема, для стимулювання лізингу та активізації участі в санації найбільших кредиторів підприємств, що перебувають у кризі, може надаватись державна допомога у вигляді сприятливої амортизаційної політики. В сучасних умовах, через брак державних коштів на реалізацію цільових програм розвитку економіки, пріоритетним напрямком є непрямі форми державної підтримки. Ефективними прикладами отримання санаційної підтримки у вигляді державних гарантій та поручительств в умовах обмеженого доступу неплатоспроможних компаній до кредитних джерел фінансування є досвід санації таких відомих компаній як Телефункен (Німеччина) та Крайслер (США).

Роль і ступінь державної підтримки визначається системою факторів, серед яких національне та регіональне значення суб'єктів господарювання для економіки, характеристики самого суб'єкта, здатність ефективно використовувати фінансові ресурси (наприклад, за попередньою кредитною історією), інвестиційна привабливість суб'єкта господарювання.

Висновки. Критичний аналіз змісту публікацій вчених сучасності, присвячених проблематиці банкрутства, дозволив уточнити характеристику досліджуваної категорії та розглядати банкрутство як форму подолання системної кризи в економіці, що сприяє відновленню платоспроможності боржників, збалансовуючи цілі боржників і зацікавлених сторін шляхом реалізації розпорядження майном боржника, санації боржника, ліквідації банкрута (для юридичних осіб), реструктуризації та погашення боргів боржника (для фізичних осіб).

Порівняльний аналіз динаміки банкрутства в різних країнах світу дозволив встановити відмінності в тенденціях зміни кількості компаній-

банкрутів і зв'язок між варіацією показників і економічною стабільністю в країні. Українська економіка визначена за цими показниками як відносно нестабільна. Про це засвідчила й динаміка ряду макроекономічних показників країни.

З метою подолання системної кризи в економіці України удосконалено науковий підхід до реалізації процедур банкрутства, який доповнено необхідністю врахування ряду супутніх факторів для фізичних і юридичних осіб. В якості основних процедур банкрутства рекомендовано застосовувати санацію та реструктуризацію. Встановлено важливість впливу державної політики в ліквідації системної кризи в економіці через процес банкрутства.

Розроблені в дослідженні науковий підхід та практичні пропозиції щодо подолання системної кризи в економіці України можуть бути використані Державним органом з питань банкрутства і арбітражними керуючими, а також боржниками для підвищення ефективності реалізації процедур банкрутства.

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII, із змінами. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 19, ст.74.

2. Арзянцева Д.А. Напрями розвитку інституту банкрутства в Україні / Д.А. Арзянцева // Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 р.). Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. 435 с.

3. Єпіфанова І.М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем / І.М. Єпіфанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2017. № 1 (29). С. 55–63.

4. Єщенко П. Криза української економіки і як з неї вийти / П. Єщенко // Економічна теорія. 2016. № 4. С. 33–50.

5. Зайцев О.В. Інститут банкрутства, його функції та роль на сучасному етапі економічного розвитку держави / О.В. Зайцев, Д.В. Нікітін // Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 16. С. 142–145.

6. Кравченко О.О. Динаміка банкрутства підприємств та рівень безробіття / О.О. Кравченко // Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 691–697.

7. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студентів ВНЗ / І.В. Кривов'язюк. Київ : Кондор, 2008. 366 с.

8. Куценко Д.О. Правовий аналіз банкрутства фізичних осіб в Україні / Д.О. Куценко, Н.М. Бігвава // Молодий вчений. 2018. № 11 (63). С. 877–880.

9. Ляковська М.С. Сучасна парадигма правового регулювання процедури банкрутства в Україні / М.С. Ляковська // Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій : Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25–26 січня 2019 р.). Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 153–159.

10. Мішук Є.В. Урахування тривалості етапів процедури банкрутства під час оцінювання безпеки фінансової спроможності підприємства / Є.В. Мішук // Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 3 (71). С. 247–253.

11. Ніколаєв І.С. Реформа системи банкрутства: сучасний стан та перспективи / І.С. Ніколаєв // Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід врегулювання неплатоспроможності : матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Київ, 18 жовтня 2019 р. Київ, 2019.

12. Орловська Ю.В. Особливості дослідження банкрутства як економічної категорії / Ю.В. Орловська, Н.В. Ількова // Економічний простір. 2017. № 126. С. 5–14.

13. Підліпний Ю. Особливості аналізу ймовірності банкрутства в умовах кризи / Ю. Підліпний // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2017. Випуск 1 (49). Т.2. С. 254–258.

14. Скрипка Я.В. Розвиток інституту банкрутства в Україні / Я.В. Скрипка // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. ім. проф. Балацького О.Ф. (м.Суми, 11-12 травня 2016 р.): у 2-х т. / за заг. ред. О.В. Прокопенко. Суми : СумДУ, 2016. Т.2. С. 200–201.

15. Суріна О.С. Правове регулювання банкрутства в Україні / О.С. Суріна // Молодий вчений. 2017. № 11 (51). С. 1010–1013.
16. Штулер І.Ю. Історичне та економічне підґрунтя вибору моделі «випереджаючого розвитку» національної економічної системою / І.Ю. Штулер // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. 2016. Випуск 1 (5). С. 81–87.
17. Макроекономічні показники [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2019).
18. Global Bankruptcy Report 2019 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.bisnode.se/global-assets/global-bankruptcy-report-2019.pdf> (дата звернення: 28.10.2019).

1. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva vid 18.10.2018 r. № 2597-VIII, iz zminamy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2019, № 19, st.74.
2. Arziantseva D.A. Napriamyi rozvytku instytutu bankrutstva v Ukraini / D.A. Arziantseva // Pravove zabezpechennia intehratsii Ukrainy v yevropeyskyi politychnyi, ekonomichnyi, bezpekovi, intelektualnyi prostir: Materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Khmelnytskyi, 23 kvitnia 2019 r.). Vinnytsia, Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa, 2019. 435 s.
3. Yepifanova I.M. Bankrutstvo pidpriemstv: spektr nevyrishenykh problem / I.M. Yepifanova // Ekonomika: realii chasu. Naukovi zhurnal. 2017. № 1 (29). S. 55–63.
4. Yeshchenko P. Kryza ukraïnskoi ekonomiky i yak z nei vyity / P. Yeshchenko // Ekonomichna teoriia. 2016. № 4. S. 33–50.
5. Zaitsev O.V. Instytut bankrutstva, yoho funktsii ta rol na suchasnomu etapi ekonomichnoho rozvytku derzhavy / O.V. Zaitsev, D.V. Nikitin // Prychornomorski ekonomichni studii. 2017. Vyp. 16. S. 142–145.
6. Kravchenko O.O. Dynamika bankrutstva pidpriemstv ta riven bezrobittia / O.O. Kravchenko // Molodyi vchenyi. 2017. № 3 (43). S. 691–697.
7. Kryvoviazuk I.V. Antykrizove upravlinnia pidpriemstvom: navch. posib. dlia studentiv VNZ / I.V. Kryvoviazuk. Kyiv : Kondor, 2008. 366 s.
8. Kutsenko D.O. Pravoyi analiz bankrutstva fizychnykh osib v Ukraini / D.O. Kutsenko, N.M. Bihvava // Molodyi vchenyi. 2018. № 11 (63). S. 877–880.
9. Liaskovska M.S. Suchasna paradyhma pravovoho rehuliuвання protsedury bankrutstva v Ukraini / M.S. Liaskovska // Modernizatsiia ta naukovi doslidzhennia: paradyhma innovatsiinoho rozvytku suspilstva i tekhnologii : Materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 25–26 sichnia 2019 r.). Kyiv : HO «Instytut innovatsiinoi osvity», 2019. S. 153–159.
10. Mishchuk Ye.V. Urakhuvannia tryvalosti etapiv protsedury bankrutstva pid chas otsiniuvannia bezpeky finansovoi spromozhnosti pidpriemstva / Ye.V. Mishchuk // Problemy systemnoho pidkhotu v ekonomitsi. 2019. № 3 (71). S. 247–253.
11. Nikolaiev I.S. Reforma systemy bankrutstva: suchasnyi stan ta perspektyvy / I.S. Nikolaiev // Aktualni problemy protsedur bankrutstva v Ukraini ta mizhnarodnyi dosvid vrehuliuвання neplatospromozhnosti : materialy mizhn. nauk.–prakt. konf., m. Kyiv, 18 zhovtnia 2019 r. Kyiv, 2019.
12. Orlovska Yu.V. Osoblyvosti doslidzhennia bankrutstva yak ekonomichnoi katehorii / Yu.V. Orlovska, N.V. Ilkova // Ekonomichnyi prostir. 2017. № 126. S. 5–14.
13. Pidlypnyi Yu. Osoblyvosti analizu ymovirnosti bankrutstva v umovakh kryzy / Yu. Pidlypnyi // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia Ekonomika. 2017. Vypusk 1 (49). T.2. C. 254–258.
14. Skrypka Ya.V. Rozvytok instytutu bankrutstva v Ukraini / Ya.V. Skrypka // Ekonomichni problemy staloho rozvytku: materialy Mizhnar. nauk.–prakt. konf. im. prof. Balatskoho O.F. (m. Sumy, 11-12 travnia 2016 r.): u 2-kh t. / za zah. red. O.V. Prokopenko. Sumy : SumDU, 2016. T.2. S. 200–201.
15. Surina O.S. Pravove rehuliuвання bankrutstva v Ukraini / O.S. Surina // Molodyi vchenyi. 2017. № 11 (51). S. 1010–1013.
16. Shtuler I.Iu. Istorychne ta ekonomichne pidgruntia vyboru modeli «vyperezhaiuchoho rozvytku» natsionalnoi ekonomichnoiu systemoiu / I.Iu. Shtuler // Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriia Ekonomika. 2016. Vypusk 1 (5). S. 81–87.
17. Makroeconomichni pokaznyky [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 30.10.2019).
18. Global Bankruptcy Report 2019 [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.bisnode.se/globalasets/global-bankruptcy-report-2019.pdf> (data zvernennia: 28.10.2019).